

VETTER SZILVIA – PAULOVICS ANITA*

A pszichoaktív szerhasználók állatokhoz fűződő viszonya

The Relationship Between Psychoactive Substance Users and Animals

ABSZTRAKT

A tanulmány célja, hogy szakirodalmi áttekintés alapján bemutassa a pszichoaktív szerek használata és az állattartás, állatvédelem közötti sokrétű kapcsolatot. Bár a kérdés jelentős hatással van az emberi egészségre és az állatvédelemre egyaránt, a terület alulvizsgált, illetve nem állnak rendelkezésre kidolgozott protokollok sem. Egyelőre kevés az ismeret arról, hogy az állattartás pozitív egészségügyi és pszichológiai hatásait hogyan lehetne hatékonyan hasznosítani az addikcióval küzdő személyek rehabilitációjában. Bár vannak biztató kezdeményezések, az akadémiai közeget, a szakembereket és az állam oldaláról hiányzik a rendszerszintű megközelítés a kérdés tekintetében. Magyarországon mind a pszichoaktív szerek fogyasztása, mind az állattartás részletes és korszerű jogi háttérrel rendelkezik, azonban ezek összefüggéseinek feltérképezése még várat magára. Míg a szakirodalom inkább az addiktív viselkedéssel összefüggő agresszív, állatbántalmazó cselekedetekre fókuszál, a gyakorlati szakemberek a társállatok lehetséges pozitív hatását hangsúlyozzák a felépülés során. Mindezek fényében a jövőben további kutatások javasoltak, és érdemes lenne megfontolni az állatok rendszerszintű, következetes és tudatos integrálását a függőségben szenvedők rehabilitációs folyamataiba jogszabályi szinten és egyes terápiás protokollok szintjén egyaránt.

Kulcsszavak: állatvédelem, pszichoaktív szerhasználat, addikció, állattartás, állatkínzás, állatvédelmi jog

ABSTRACT

The purpose of the study is to present the wide-ranging relationship between psychoactive drug use and animal welfare based on a literature review. The relationship between drug users and

* Dr. Vetter Szilvia, központvezető, Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Elemző, Jogi és Módszertani Központ; e-mail: Vetter.Szilvia@univet.hu; Dr. Paulovics Anita, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék; e-mail: anita.paulovics@uni-miskolc.hu.

animals is on the one hand under-researched, and on the other hand there are no developed protocols regarding the issue, even though the issue has significant human health and animal welfare effects. There is little awareness of how the positive health and psychological effects of animal keeping could be properly applied to the recovery of people suffering from addiction. There are encouraging initiatives, but there is a lack of a systemic approach to the issue from the side of academic life, professionals and the state, from the protocols, and from the training of people in the helping professions. In Hungary, both psychoactive drug consumption and animal keeping have a detailed and developed legal background, however, the mapping of their connections is still pending. While the literature focuses more on the aggressive actions that addicts may be prone to, practitioners tend to emphasize the supportive force that a companion animal can provide in recovery. In light of all of this, further studies on the subject are recommended, and it would be worthwhile to consider the systematic, more consistent and conscious integration of the use of animals at the legislative level and into some therapeutic protocols.

Keywords: *animal welfare, psychoactive substance use, addiction, animal keeping, animal cruelty, animal protection law*

A tanulmány célja az állatvédelem mint dinamikusan fejlődő multidiszciplináris terület egyes pszichológiai vonatkozásainak áttekintése, illetve egy részterület, a pszichoaktív szerhasználók állatokhoz fűződő viszonyának közelebbi vizsgálata, érintve a felsoroltak jogi hátterét is. A függőségben szenvedők, és azon belül a pszichoaktív szerhasználók egy olyan sérülékeny csoport, amelynek az állatokhoz – mint bizonyos tekintetben szintén rendkívül sérülékeny, kiszolgáltatott csoporthoz – való viszonya egy alulkutatott terület, amelynek nemzetközi szakirodalma szórványos, hazai pedig szinte nem létezik, pedig fontos kérdéseket vet fel mind embervédelmi, mind állatvédelmi megközelítésben.

A szakirodalmi áttekintés által vizsgált fő kérdés tehát az, hogy milyen hatással vannak egymásra a pszichoaktív szerhasználók és az állatok, mind pozitív, mind negatív értelemben. A pszichoaktív szerekkel való visszaélés negatív befolyással bír a személyiségre, az életmódra és az erőforrásokra, valamint a családi körülményekre: felmerül a kérdés, hogy mennyiben jellemző a függőségben szenvedőkre a jó gazda gondossága, illetve amennyiben állatkínzást követnek el, azt jellemzően bántalmazással vagy mulasztással teszik-e. Mivel az állatok közelsége emocionális kötődésre biztosít lehetőséget, vizsgálendő az is, hogy a függőségben szenvedők felépülését mennyiben segítik elő. A probléma aktuális és releváns, és számot tarthat a szakma és a közvélemény érdeklődésére is.

1. Az állatvédelem jogpszichológiai vonatkozásai

Az elmúlt években az állatvédelem dinamikus fejlődése a terület multidiszciplináris jellegét erősítette: állatorvosi, szociológiai, kommunikációs, gazdasági szempontok mellett jogi és pszichológiai aspektusok egyidejű figyelembevételével vezet ennek a komplex, szerteágazó tudományterületnek a hiteles megismeréséhez. A fejlődés velejárója, hogy évről évre egyre differenciáltabbak, szigorúbbak a fejlett országok

állatvédelmi szabályai, a közvélemény folyamatos figyelme övezi. A tudomány – például az állatok jóllétének mérési lehetőségei, vagy akár az állatasszisztált terápiák jótékony hatásaival kapcsolatos ismeretanyag – egyre fejlődik, az állatvédelemmel, fajfenntartással kapcsolatos kihívások száma pedig nő.¹

Az „Egy egészség, egy jóllét” („*One health, one welfare*”) egy együttműködésen alapuló, multiszektorális és multidiszciplináris megközelítés helyi és globális szinten azzal a céllal, hogy optimális egészségügyi és jólléti eredményeket érjenek el, felismerve az emberek, állatok, növények és közös környezetük közötti kapcsolatokat. Az emberek egészsége szorosan összefügg az állatok egészségével és közös környezetünkkel. Az emberi populáció növekszik, új földrajzi területekre terjeszkedik; egyre többen élnek szoros fizikai kapcsolatban állatokkal (vadon élő állatokkal, házianállatokkal és társállatokkal is). Az állatok fontos szerepet játszanak életünkben, legyen szó ételről, megélhetésről, utazásról, sportról, oktatásról vagy emocionális kötődésről, társaságról. Az állatokkal és környezetükkel való szoros kapcsolat, a nemzetközi turizmus és kereskedelem több alkalmat jelent a betegségeknek az állatok és az emberek közötti terjedésére: évente emberek és állatok millióit érintik a zoonózisok világszerte.² Kevésbé gyakran hivatkozott, de hasonlóan működő összefüggés figyelhető meg az emberi és az állati jóllét tekintetében is, nem csupán a szűkebben szemlélt egészségügyi kérdések vonatkozásában. Mind a „pozitív” tekinthető, egészséges pszichés működéshez köthető folyamatok, mind a „negatív”, maladaptív, akár deviáns folyamatok esetében is szoros egymásra hatás figyelhető meg ember és állat között. Az alábbiakban ezek kifejtésére kerül sor.

1.1. Pozitív egymásra hatás állat és ember között

Az állatvédelem pszichológiai jelentősége nem kérdőjelezhető meg: tanulmányok sora bizonyítja az állatok emberek egészségére, jóllétére, személyiségfejlődésére gyakorolt pozitív hatásait. A társállatok tartása ugyanakkor csökkenti a kardiovaszkuláris stresszreakciókat az emberben, hosszú távú hatásként kimutathatóan kisebb az állattartók vérnyomása.³ Az állatok közvetve az emberi kapcsolatok katalizátorai-ként működnek, közvetlenül pedig társaságot, érzelmi támaszt nyújtanak.

A szakirodalomban korunkban már tudományos kutatásokkal sokszorosán alátámasztott ténynek tekinthető, hogy az állatasszisztált intervenciók alkalmazásával a résztvevőknel fizikális, emocionális, szociális és kognitív állapotbeli javulást érhetünk el.⁴ A társállatok bevonása foglalkozásokba és terápiás folyamatokba az elmúlt néhány évtizedben lett egyre szélesebb körben alkalmazott eljárás. Többek között a pszichiátria, a rehabilitáció, az onkológia területén, illetve idősotthonokban, iskolákban is pozitív tapasztalatokról számolnak be a források. Az állatasszisztált intervenció

¹ VETTER Szilvia: *Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Doktori értekezés.* Szent István Egyetem, Gödöllő, 2020.

² Center for Disease Control and Prevention, *One Health Basics.* <https://www.cdc.gov/onehealth/basics/index.html> (2024).

³ HELLEBREKERS, Ludo J.: *Állatfájdalom.* Sík, Budapest, 2002, 204.

⁴ ZSOLDOS Amanda–SÁTORI Ágnes–ZANA Ágnes: Az állatasszisztált intervenció hatása gerincvelősérült személyek rehabilitációjában. *Orvosi Hetilap*, 2014/39, 1550. (DOI: 10.1556/OH.2014.29977).

(*Animal-Assisted Intervention, AAI*) egy összefoglaló meghatározás, amely magába foglalja az úgynevezett *állatasszisztált aktivitást* és az állatasszisztált terápiát is. Az előbbi során nincs előre kitűzött konkrét cél, az általános cél a résztvevők életminőségének, kedélyállapotának javítása. Legjellemzőbb helyszínei az óvodák, iskolák, időotthonok, gyógypedagógiai intézmények és kórházak. Az *állatasszisztált terápia* komplementer (kiegészítő jellegű), interdiszciplináris megközelítést képviselő terápiás módszer. Szakemberek által irányított, célorientált foglalkozás, melynek küldetése lehet például a páciensek fizikai, érzelmi, szociális és kognitív működéseinek javítása. A terápia alapját a páciens és az állat között kialakuló kapcsolat, az érintés, a közösen végrehajtott feladatok képezik. A terápiás állat koterapeutaként vesz részt a gyógyító folyamatban, ezáltal kialakul a páciens-terapeuta-terápiás állat triász. A terápia végezhető egyéni vagy csoportfoglalkozás keretében is.⁵

A világon számos büntetés-végrehajtó intézetben alkalmaznak sikerrel állatasszisztált intervenciókat, hogy felkészítsék az elítélteket a társadalomba való visszatérésre. A program egyik hazája az USA, ahol 1997-ben került sor az első „börtönkutya-programra”. Az elítéltek (azon túl, hogy bővülő ismereteket szereznek az állatokról) társra találnak, biztonságban érzik magukat: nem csupán letöltik a büntetésüket, hanem lehetőségük van az érzelmi fejlődésre. Nagy előnye a programnak, hogy minden fél nyer rajta: az elítélt, a börtön személyzete, az állat és közvetve a társadalom.⁶ A svájci Saxerrietben megengedik az elítélteknek, hogy macskát tartsanak a cellájukban, és egy több mint 100 lóból álló gazdaság is tartozik az intézményhez. A visszaesők arányát csökkenti, ha a szabadulás előtti hónapokban egy élőlényről kell gondoskodniuk.⁷ Magyarországon 2008-ban indítottak meg kísérleti jelleggel egy állatterápiás programot Szirmabesenyőn, a fiatalkorúak börtönében. Kutyák, hörcsögök, papagájok és halak segítenek a nevelőknek a nehezen kezelhető fiatal elítéltek nevelésében.⁸ Figyelemre méltóak a Budapesti Javítóintézet kisállatgondozójának tapasztalatai: az állat segít a javítóintézetben nevelkedő gyermekek figyelemkoncentrációjában, serkenti a tanulási folyamatot, nyugodtabb légkört teremt a közösségben, csökkenti a hangerőt, a verbális agressziót, valamint jó hatással van a személyközi kapcsolatokra is.⁹

1.2. A „halálos kapcsolódás”

Az állatkínzás és az emberek ellen elkövetett erőszakos bűncselekmények között számos összefüggés figyelhető meg.¹⁰ A családon belüli agresszió sokszor az állatokkal kezdődik, a gyerekekkel folytatódik és a feleséggel, vagy ritkábban a férjjel

⁵ ZSOLDOS–SÁTORI–ZANA: i. m., 1549–1557.

⁶ ALTSCHILLER, Donald: *Animal-Assisted Therapy*. Greenwood Publishing Group, Santa Barbara, Denver, Oxford, 2011, 180.

⁷ KLIMKE, Vivienne: *Gyógyító állatok, akikre mindig számíthatunk*. Gladiátor, Budapest, 2003, 176.

⁸ Nagy Viktória: *Az elítéltek nevelése, foglalkoztatása és vallásgyakorlása*. Szakdolgozat, Miskolci Egyetem ÁJK, 2014, 54.

⁹ Juhász Péter Pál, a Budapesti Javítóintézet igazgatójának előadása az Állatorvostudományi Egyetem szakmai napján, 2023. május 12-én.

¹⁰ Lockwood, Randall–Arkow, Phil: Animal Abuse and Interpersonal Violence: The Cruelty Connection and its Implications for Veterinary Pathology. *Veterinary Pathology*, 2016/5, 910–918. (DOI: 10.1177/0300985815626575);

fejeződik be. Azok az emberek, akik sérült vagy negatív tendenciákkal rendelkező személyiséggel bírnak, rendszeresen vezetnek le szorongásból fakadó agressziójukat kisebb, gyengébb élőlényeken.

Az állatvédelemben sokszor hallani fiataikorúak, gyermekkorúak sajnálatos részvételéről állatkínzásos, tiltott állatviadal szervezésével kapcsolatos ügyekben. A gyermek-állat interakciók tanulmányozása az 1960-as évek közepén indult el. A gyermekkori állatkínzás (*Childhood Animal Cruelty, CAC*) a későbbi emberek elleni erőszak kockázatát jelzi, és utalhat a családon belüli erőszak egyéb megjelenési formáira is. Az állatokkal kegyetlen gyermekek családi háttere gyakran bizonytalan, nehézséget okoz nekik érzelmeik és viselkedésük szabályozása. Azok a pszichiátriai kórképek, zavarok, amelyek már gyermekkorban is előfordulhatnak, és alacsony fokú empátia jellemzi őket, hajlamosíthatják a gyermekeket állatok bántalmazására.¹¹ Mindezek fényében különösen indokolt a gyermekkorban elkövetett állatbántalmazások monitorozása és ezekhez (jog)következmények fűzése. Mead (1964) szerint az egyik legveszélyesebb dolog, ami egy gyerekkel történhet, hogy bántalmaz vagy megöl egy állatot, és nem büntetik meg érte.¹² A gyermekpszichiátriában a magatartászavar (*Conduct Disorder, CD*) az a diagnosztikai kategória, ami hajlamosíthatja a gyerekeket az állatok bántalmazására, mivel jellemző rá az agresszió emberek és állatok felé, az empátia és megbánás hiánya. Az egyik leggyakoribb pszichiátriai kórkép.¹³

Az erőszakos cselekmények elkövetőinek nagy százaléka fiatalabb korában állatokon „gyakorolt”.¹⁴ Az emberi és állati áldozatokon gyakran hasonló sérülések láthatók; sokszor ölik, illetve kínozzák meg őket ugyanolyan módszerekkel. Bár az „erőszak” kriminológiai megközelítésben csak az embertől eredő és emberre irányuló,

NORDENFELT, Lennart: *Animal and Human Health and Welfare: A Comparative Philosophical Analysis*. CABI Publishing, Wallingford (UK), 2006, 190.

¹¹ WAUTHIER, Laura M.–WILLIAMS, Joanne M.: Understanding and Conceptualizing Childhood Animal Harm: A Meta-Narrative Systematic Review. *Anthrozoös*, 2022/2, 165–202. (DOI: 10.1080/08927936.2021.1986262); WAUTHIER, Laura–WILLIAMS, Joanne M.: A Qualitative Study of Children’s Accounts of Cruelty to Animals: Uncovering the Roles of Trauma, Exposure to Violence, and Attachment. *Journal of Interpersonal Violence*, 2022/9-10, NP6405–NP6438. (DOI: 10.1177/0886260520928640).

¹² MEAD, Margaret: Cultural Factors in the Cause and Prevention of Pathological Homicide. *Bulletin in the Menninger Clinic*, 1964/1, 11–22.

¹³ BECKER, Kimberly D.–STUEWIG, Jeffrey–HERRERA, Veronica M.–McCLOSKEY, Laura A.: A Study of Firesetting and Animal Cruelty in Children: Family Influences and Adolescent Outcomes. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 2004/7, 905–912. (DOI: 10.1097/01.chi.0000128786.70992.9b); DOUKAS, Dimitrios–VASSILIADOU, M.–TONTIS, D.–DOUZENIS, A.: Animal Abuse and Mental Health. *Archives of Hellenic Medicine*, 2018/4, 439–445.; GLEYZER, Roman–FELTHOUS, Alan R.–HOLZER, Charles E.: Animal Cruelty and Psychiatric Disorders. *The Journal of the American Academic of Psychiatry and the Law*, 2002/2, 257–265.

¹⁴ ASCIONE, Frank: Children, Who are Cruel to Animals: a Review of Research and Implications for Developmental Psychopathology. *Anthrozoös*, 1993/4, 226–247. (DOI: 10.2752/089279393787002105); ASCIONE, Frank–THOMPSON, T. M.–BLACK, T.: Childhood Cruelty to Animals: Assessing, Cruelty Dimensions and Motivations. *Anthrozoös*, 1997/10, 170–177.

szándékos cselekvést fejez ki,¹⁵ a gyermekkori kegyetlenségnek erős lehet az előrejelző értéke.¹⁶ Az állatkínzás a szexuális jellegű bántalmazásokkal is összefügghet.¹⁷

1.3. Az állatkínzás és egyes pszichiátriai zavarok, kórképek kapcsolata

Az állatkínzással számos pszichiátriai zavar, kórkép összefüggésbe hozható, jellemzően azok, amelyek az ember ellen irányuló erőszakos cselekményekre is valamilyen módon hajlamosíthatnak. Vannak olyan fóbiák például, amelyek kifejezetten állatoktól való patológikus félelmet jelentenek, ez könnyen átfordulhat az állatok félelemből adódó bántalmazásába, vagy a szorongás oldására használt tudatmódosító szerek is járhatnak hasonló következménnyel. A poszttraumás stressz szindrómában (PTSD) szenvedők elkövethetnek állatkínzást, de az sem kizárt, hogy egy állatkínzásos eset maga jelent akkora traumát (például ha valaki szemtanúként találkozik vele), ami alkalmas a PTSD előidézésére. Mind a skizofréniában, mind a paranoiában szenvedők követhetnek el – kívülállóik számára indokolatlannak tűnő – állatbántalmazást éppúgy, mint ahogy a borderline személyiségzavarra jellemző instabilitás, impulzivitás és erős hangulatingadozások is megnyilvánulhatnak állatok elleni agresszióban. A bipoláris zavarban szenvedők „mániás”, agított szakaszban szintén követhetnek el olyan, akár erőszakos jellegű cselekményeket, amelyek egyébként akár nem is jellemzőek a személyiségükre. A dependens személyiségzavarban szenvedők jellemzően akkor válnak bűnelkövetővé, akár állatkínzóvá, ha az a személy irányítja ezeket a cselekményeket, akiktől függenek, és akitől folyamatos megerősítésre vágnak. Az antiszociális személyiségzavarban szenvedők nagy arányban képviselik magukat a bűnelkövetők között, így állatkínzók is lehetnek, de inkább akkor folyamodnak egy állat bántalmazásához, ha úgy érzik, hogy céljaik megvalósításához erre

¹⁵ KEREZSI Klára: Az erőszakos bűnözés. In: Gönczöl Katalin (szerk.): *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözés-kontroll*. Corvina, Budapest, 1999, 155–171.

¹⁶ Az állatbántalmazó gyermekek 61,5%-a a későbbiekben is folytatta ezt a viselkedést. RIGDON, John D.–TAPIA, Fernando: Children Who are Cruel to Animals: A Follow-Up Study. *Journal of Operational Psychiatry*, 1997/1, 27–36. Egy 1997-es kutatásba bevont 299 elítélt 70,9%-a került valamilyen módon (elkövetőként, szemtanúként) kapcsolatba állatkínzással. MILLER, K. S.–KNUTSON, J. F.: Reports of Severe Physical Punishment and Exposure to Animal Cruelty by Inmates Convicted of Felonies and by University Students. *Child Abuse and Neglect*, 1997/1, 59–82. Ressler, a „sorozatgyilkos” kifejezés megalkotója arra a megállapításra jutott, hogy az erőszakos bűnelkövetők „azok a srácok, akik nem tanulták meg, milyen rossz dolog kinyomni egy kiskutya szemét”. LARSON, Ruth: Animal Cruelty May Be a Warning. Often Precedes Harm to Humans. *The Washington Times*, 1998.

¹⁷ Friedrich és szerzőtársai 880 nem bántalmazott és 276 szexuálisan bántalmazott 2 és 12 év közötti gyerekből képezett csoportot hasonlítottak össze. Azt találták, hogy az állatkínzás szignifikánsan nagyobb arányban fordul elő a szexuálisan bántalmazott csoportban: a szexuálisan bántalmazott fiúk 34,8%-a és a lányok 27,5%-a állt szemben a normatív csoportban tapasztalható 4,9%, illetve 3,3%-kal. FRIEDRICH, William N.–GRAMBSCH, Patricia–DAMON, Linda–HEWITT, Sandra K.: Child Sexual Behavior Inventory: Normative and Clinical Comparison. *Psychological Assessment*, 1992/4, 303–311. (DOI: 10.1037/1040-3590.4.3.303). Tingle és szerzőtársai 64 férfi szexuális bűnelkövetőt tanulmányoztak, és azt találták, hogy az erőszaktevők 48%-a, illetve a gyermekmoleesztálók 30%-a számolt be állatkínzásról. TINGLE, David–BARNARD, G. W.–ROBBINS, L.–NEWMAN, G.–HUTCHINSON, D.: Childhood and Adolescent Characteristics of Pedophiles and Rapists. *International Journal of Law and Psychiatry*, 1986/1, 103–116. (DOI: 10.1016/0160-2527(86)90020-8).

szükségük van (ellentétben a zooszadistákkal, akik kifejezetten az állat szenvedésében lelik örömeiket). Ritka, de súlyos kórkép a disszociatív személyiségzavar, amely szintén kapcsolódhat az állatokhoz. Egyrészt állatvédelmi szempontból érdekes kérdés, hogy hogyan éli meg a társállat az állattartó viselkedésének erőteljes változásait, másrészt ismerünk olyan eseteket, ahol az egyik alter nem ember, hanem állat volt.¹⁸ Az „alter” kifejezés a disszociatív személyiségzavar keretében használt fogalom, amely olyan különálló személyiségállapotokat jelöl, amelyek a személy különböző életszakaszaiban vagy helyzetekben jelentkezhetnek, és ezek közül az egyik alter lehet állat is, ha az állat fontos szerepet játszik a személy mentális világában.

Kifejezetten állatokat érint az állatgyűjtögetés, amely szokatlanul nagyszámú állat felhalmozását jelenti, méghozzá úgy, hogy közben elmulasztják az állatok megfelelő gondozását, valamint megfigyelhető az egészség, a biztonság, illetve a társadalmi vagy a munkahelyi működés „károsodása” is. Az Amerikai Pszichiátriai Egyesület által kiadott DSM-5 tartalmazza a kórképet, kényszeres gyűjtögetés, patológikus halmozás címszó alatt. A kényszeres állatgyűjtögető sokszor az elpusztult állatok tetemeitől sem szeretne megválni.¹⁹ A kényszeres állatgyűjtögetők a felmérések szerint nagy arányban középkorú vagy idősebb egyedülálló nők. A legtöbb esetben tartós, sok éven át tartó gyűjtögetésről beszélhetünk, amely jellemzően egy állatfajra, illetve a fajon belül egy fajtára irányul.²⁰ Bár az állatgyűjtögetés jelenségével angolszász területeken nagyobb arányban találkozhatunk, mindenhol a világban, így Magyarországon is előfordulnak ilyen esetek.

Említést kell tenni a zoofiliáról is, amelyet a pszichiátria a paraffliák közé sorol. A DSM-5 a zoofiliát így definiálja: „isméltődő és intenzív szexuális izgalom, amely állatokra irányul”.²¹

2. Pszichoaktív szerhasználat és az állatok

A pszichoaktív szerhasználat az emberi társadalomban régóta jelen van, és számos jelenséget, köztük az állattartást is befolyásolja. Nem kétséges, hogy az alkohol- és drogfüggőség hatással van a személyiségre és a mentális egészségre, komoly társadalmi és egészségügyi problémákat okozva.²² Míg egyfelől számos kutatás alátámasztja az állattartás és az állatasszisztált intervenciók jótékony hatásait, másfelől vizsgálандó kérdésként merül fel, hogy mennyire tudnak a függőségben

¹⁸ FEKETE Mária–GRÁD András: *Pszichológia és pszichopatológia jogászoknak*. HVG-ORAC, Budapest, 2012.

¹⁹ Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5-TR). <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm> (2023. 01. 12.).

²⁰ Bár a rossz állatjólét, higiénias és állategészségügyi körülmények, betegségek, paraziták, viselkedészavarok, valamint a kontrollálatlan szaporodás sokszor hasonló állapotokhoz vezet az állatok tekintetében, mint a szaporítótelepek esetében, a motiváció jelentősen eltér, hiszen a gyűjtögetőt a tévesen értelmezett állatszeretet jellemzi, míg a szaporító anyagi haszonszerzésre törekszik.

²¹ VETTER, Szilvia–BOROS, Anita–ÓZSVÁRI, László: Penal Sanctioning of Zoophilia in Light of the Legal Status of Animals — A Comparative Analysis of Fifteen European Countries. *Animals*, 2020/6, 1024. (DOI: 10.3390/ani10061024).

²² ANSELMINO, Matteo–MATTA, Mario–GAITA, Fiorenzo: Drug Abuse: Another Challenge for the Cardiologist? *Journal of Cardiovascular Medicine*, 2013/7, 525–531. (DOI: 10.2459/JCM.0b013e3283641b3d).

szervedő betegek megfelelni állattartói kötelezettségeiknek, illetve milyen mértékben fordul elő körükben állatkínzás.

2.1. A pszichoaktív szerek fogalma és tudatmódosító hatása

Pszichoaktív (pszichotróp) szerek alatt a központi idegrendszerre ható, annak funkcióját befolyásolni képes anyagok értendők, ide tartoznak a nyugtatók, altatók, szorongáscsökkentő szerek, az epilepszia gyógyszerei, az általános és helyi érzéstelenítők, a neurodegeneratív betegségek gyógyszerei, az antipszichotikus hatású szerek, az antidepresszánsok, antimániás szerek, pszichostimulánsok, opioidok, élvezeti szerek és az alkohol is.²³ A *szerhasználat* kifejezés általánosságban utal arra, hogy valaki tudatosan vagy szándékosan anyagot (például drogot, alkoholt, gyógyszert stb.) használ, legyen az alkalmi vagy rendszeres. A szerhasználat lehet legális vagy illegális, terápiás vagy nem terápiás céllal történő alkalmazásra is vonatkozhat, önmagában nem feltétlenül jelent problémát vagy függőséget. A *függőség* már olyan állapotot jelöl, amikor valaki valamilyen anyag vagy viselkedés iránti erős, kontrollálhatatlan vágyat vagy kényszert érez, és képtelen, vagy nagyon nehezen képes megállni vagy korlátozni a használatot. Az *addikció* egy olyan súlyos függőségi állapotot jelent, amely rendkívül nehezen kontrollálható és jelentős negatív hatással van az egyén életére és jóllétére. Az addikció rendszerint tartós és visszaeső jellegű, és szakmai segítséget igényel a kezelése és felépülése. Az addikcióban szenvedők gyakran küzdenek az érzelmi instabilitással, a társadalmi elszigeteltséggel és az önértékelési problémákkal.

A DSM-5 alapján az anyaghasználattal kapcsolatos rendellenességek 10 különböző csoportba sorolható szerek használatából erednek:

1. alkohol,
2. koffein,
3. cannabis,
4. hallucinogének,
5. inhalálószeresek,
6. opioidok,
7. nyugtatók,
8. hipnotikumok vagy szorongásoldók,
9. stimulánsok (beleértve az amfetamin típusú anyagokat és a kokaint is),
10. dohány.

Az egyes csoportok farmakológiai mechanizmusai eltérőek, de az agy jutalmazási rendszerének aktiválása, öröm- és eufóriaérzet keltése közös tulajdonságuk. A *szerhasználati zavarok* olyan tünetegyüttesek, amelyek abból fakadnak, hogy a szerhasználó annak ellenére tovább használja az anyagot, hogy emiatt problémákat tapasztal. A felsorolt anyagok mind közvetlenül aktiválják az agy jutalmazó rendszerét, és örömeztetést keltenek, ami olyan intenzív lehet, hogy a betegek annyira vágnak

²³ GYIRES Klára–FÜRST Zsuzsanna: *A farmakológia alapjai*. 2. kiadás. Medicina, Budapest, 2011, 347–348.

az anyagra, hogy elhanyagolják a szokásos tevékenységeiket, illetve alárendelik azokat a szer megszerzésének és használatának. Ezeknek az anyagoknak közvetlen élettani hatásai is vannak, beleértve az intoxikációt (mérgezést, akár reverzibilis mentális és viselkedési változásokat) és az elvonási tüneteket. A szerhasználati zavar következményei és kezelése a használt anyagtól függően nagymértékben eltérő.²⁴ A szerhasználat okozta zavarok, vagyis az anyag által kiváltott pszichiátriai rendellenességek olyan pszichiátriai változások, amelyeket a szerhasználat vagy az elvonás okoz, és amelyek független pszichiátriai rendellenességekhez hasonlítanak (például depresszió, pszichózis, szorongás, neurokognitív zavarok).²⁵

Az Európai Unióban korunkban már rendszeresnek tekinthetők a pszichoaktív szerhasználattal kapcsolatos lakossági önbevallásos vizsgálatok, az utóbbi években pedig a viselkedési addikciók is középpontba kerültek.²⁶ A magyar társadalom egészségi állapotában fontos szerepet játszanak a különféle egészségkárosító magatartások, szenvedélybetegségek, függőségek.²⁷ Magyarországon először 2001-ben készült célzottan a felnőtt népesség pszichoaktív szerhasználatának feltárására irányuló epidemiológiai vizsgálat, majd ezt követően további négy alkalommal (2003-ban, 2007-ben, 2015-ben és 2019-ben) folytattak addiktológiai problémák vizsgálatára kutatásokat, utóbbi három esetben már a viselkedésfüggőségre is kiterjesztve a kutatást.²⁸

2.2. A szerhasználat és a pszichoaktív szerek jogszabályi áttekintése Magyarországon

A pszichoaktív szerek orvosi és a jogi fogalommeghatározása némileg eltér egymástól. Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény tartalmaz néhány

²⁴ KHAN, Asif–WEDES, Samuel: Alcohol-Induced Neurocognitive Disorder in Elderly Presenting as Mania? A Case Report. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 2016/3, 129–130.

²⁵ HARTNEY, Elizabeth: *DSM 5 Criteria for Substance Use Disorders*. Verywell Mind, 2023. <https://www.verywell-mind.com/dsm-5-criteria-for-substance-use-disorders-21926#citation-4> (2023. 12. 14.).

²⁶ PAKSI Borbála–DEMETROVICS Zsolt: Bevezetés. In: Paksi Borbála–Demetrovics Zsolt (szerk.): *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. 1. kötet. Szerhasználó magatartások*. ELTE PPK, L'Harmattan, Budapest, 2020, 7–11.

²⁷ ELEKES Zsuzsanna–PAKSI Borbála: Az Országos Lakossági Alkohol- és Drogepidemiológiai Vizsgálat 2003, (ADE, 2003) módszertani leírása. https://www.tarki.hu/adatbank-h/katalog/dokument/h33_desc.pdf (2024. 07. 26.).

²⁸ PAKSI–DEMETROVICS: i. m., 7–11. A 2019-es kutatás számos említésre érdemes megállapítást hozott. A magyar társadalom a rendszeres dohányzást és az iszákos életmódot más szerhasználó magatartásokhoz képest kevésbé érzékeli kockázatosnak, de a tiltott és legális visszaélésre alkalmas szerek fogyasztását – bármilyen intenzitású használat esetén – a magyar társadalom legalább kétharmada nagyon veszélyesnek tartja. A tiltott szerek közül a marihuána/hasis kipróbálását kevésbé vélik kockázatosnak. Bár a többi szer között nem tudnak differenciálni, az új pszichoaktív szerek rendszeres használatának kockázatesztelése kiemelkedő. Egy adott szer rendszeres fogyasztását a lakosság szignifikánsan veszélyesebbnek érzékeli, mint annak kipróbálását. FELVINCZI Katalin–MAGI Anna–SÁROSI Péter–PAKSI Borbála: A pszichoaktív szerhasználat és -használókkal kapcsolatos társadalmi viszonyulások. In: Paksi Borbála–Demetrovics Zsolt (szerk.): *Addiktológiai problémák Magyarországon. Helyzetkép a lakossági kutatások tükrében. 1. kötet. Szerhasználó magatartások*. ELTE PPK, L'Harmattan, Budapest, 2020, 198–245.

alapvető előírást és fogalommagyarázatot, többek között a *kábítószer*, a *pszichotróp anyag*²⁹ és az az *új pszichoaktív anyag*³⁰ fogalma is megtalálható a törvényben. Az úgynevezett „dizájner drogok” megjelenése és gyors elterjedése miatt fontossá vált, hogy a bűnüldözés lépést tudjon tartani az új anyagok megjelenésével. Valamely anyag vagy vegyületcsoport a Kábítószer és a Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjáról szóló 2006. december 12-i 1920/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet szerinti értesítés előzetes szakmai értékelését követően minősíthető új pszichoaktív anyaggá. Ha a vizsgált új pszichoaktív anyagról bebizonyosodik, hogy hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a kábítószerrek vagy a pszichotróp anyagok, azt a megfelelő pszichotrópanyag-jegyzékre kell felvenni, és meg kell szüntetni az új pszichoaktív anyaggá minősítését.

Az ellenőrzött anyagokról szóló 78/2022. (XII. 28.) BM rendelet tartalmazza a kábítószernek, pszichotróp anyagnak és új pszichoaktív szernek minősülő anyagok és vegyületcsoportok konkrét listáját.³¹

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) mind a forgalmazói, kereskedői jellegű (kínálás, átadás, forgalomba hozatal) cselekményeket, mind a fogyasztói típusú cselekményeket (termesztés, előállítás, megszerzés, tartás, az ország területére való behozatal, az onnan való kivitel, az átvitel, valamint a fogyasztás) büntetni rendeli. Mivel a jogalkotó ezeket a társadalomra igen veszélyesnek ítélte, számos tényállás és elkövetési magatartás található a magyar büntetőjogban, beleértve egyes – önállóan szankcionálandó – előkészületi, illetve felbujtó jellegű tevékenységeket is. Privilegizált megítélésre kerül sor kizárólag fogyasztás, illetve csekély mennyiségű kábítószer esetén. Aki kábítószerrel fogyaszt, illetve csekély mennyiségű kábítószerrel fogyasztás céljából megszerez vagy tart, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.³² Feltétlenül említést érdemel az „elterelés” jogintézménye. Az elterelés lehetőségét általában azoknál a kisebb súlyú bűncselekményeknél

²⁹ A törvény szerint kábítószernek minősül az egészségügyért felelős miniszter ellenőrzött anyagokról szóló rendelete 1. mellékletében a kábítószerrek 1. és 2. jegyzékén szereplő anyag; kábítószerként minősített gyógyszernek pedig a kábítószernek minősített hatóanyagot tartalmazó gyógyszert nevezünk. A pszichotróp anyag az egészségügyért felelős miniszter ellenőrzött anyagokról szóló rendelete 2. mellékletében a pszichotróp anyagok 1–4. jegyzékén szereplő anyag; a pszichotróp anyagként minősített gyógyszer az a gyógyszer, amelynek hatóanyaga az egészségügyért felelős miniszter ellenőrzött anyagokról szóló rendelete 2. mellékletében a pszichotróp anyagok 2–4. jegyzékén szerepel. Ellenőrzött anyag alatt a kábítószer, a pszichotróp anyagot és az új pszichoaktív anyagot értjük.

³⁰ Olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyagról vagy vegyületcsoportról van szó, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a kábítószerrek. Ide tartoznak az egészségügyért felelős miniszter ellenőrzött anyagokról szóló rendelete 2. mellékletében a pszichotróp anyagok 1. és 2. jegyzékén szereplő anyagok, és amelyet erre tekintettel az egészségügyért felelős miniszter rendeletében ilyen anyaggá minősített. Az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény, 1. §.

³¹ A 2023. január 1-jén hatályba lépett rendelet 1. melléklete tartalmazza a kábítószernek minősülő anyagok jegyzékét, valamint a kábítószer-tartalmú kivételek (gyógyszerkészítmények) jegyzékét. Érdemes megemlíteni, hogy a jegyzék „nyitott”, tehát az abban szereplő anyagok, vegyületek izomerjei is bizonyos feltételek mellett ide tartoznak.

³² Btk. 178. §.

alkalmazzák, amelyeknél a büntetőeljárás elindítása nem indokolt, és a vádlott személyes körülményei, valamint a cselekmény súlyossága alapján valószínűsíthető, hogy az elkövető rehabilitálható. Az elterelés egyfajta alternatív megoldást jelent, amely a bűnözők társadalomba való visszaailleszkedését és a visszaesés elkerülését célozza. A hatályos Btk. szerint nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatra természet, előállít, megszerez vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a bűncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt. Ez viszont nem alkalmazható, ha a bűncselekmény elkövetését megelőző két éven belül részt vett már az elkövető elterelésen, vagy büntetőjogi felelősségét kábítószer-keresedelem vagy kábítószer birtoklása miatt megállapították.

Hasonlóan részletes és széles körű az „új pszichoaktív anyaggal visszaélés” bűncselekmény a hatályos magyar joganyagban.³³ Megjegyzendő, hogy új pszichoaktív anyagok esetében a Btk. elterelésre nem ad lehetőséget.

A Btk.-ban található emellett a kábítószerrel való kereskedelemre,³⁴ a kóros szenvedélykeltésre,³⁵ kábítószer-prekurzorral visszaélésre³⁶ és teljesítményfokozó szerrel való visszaélésre³⁷ vonatkozó rendelkezések.

3. Állatok és szerhasználók viszonya a szakirodalom tükrében

A szerhasználók állattartási szokásaira, állatokkal való viszonyára vonatkozóan rendkívül kevés nemzetközi és magyar tudományos kutatás született. Az állatok jelenléte és gondozása jelentős mértékben hozzájárulhat az egyén pszichológiai és fiziológiai jóllétéhez, az állattartás előnyei közé tartozik az érzelmi támogatás, a stressz csökkentése, az egészség javítása és az életminőség növelése. A különböző drogterápiák hatásfokával nem mindig elégedettek a szakemberek: ez általában az alacsony részvételi aránynak, a kezelésnek való csekély megfelelésnek és annak köszönhető, hogy sokan idő előtt abbahagyják a terápiát.³⁸ A terápia vagy egyéb foglalkozások iránti elkötelezettségben, a részvételi hajlandóságban is sokat segíthetnek az állatok.³⁹

³³ Btk. 184., 184/A., 184/B., 184/C. §.

³⁴ Btk. 177. §.

³⁵ Btk. 181. §.

³⁶ Btk. 183. §.

³⁷ Btk. 185. §.

³⁸ TRUJILLO, Kate C.–KUO, Greg T.–HULL, Madelyne L.–INGRAM, Amanda E.–THURSTONE, Christian C.: Engaging Adolescents: Animal Assisted Therapy for Adolescents with Psychiatric and Substance Use Disorders. *Journal of Child Family Studies*, 2020/1, 307–314.

³⁹ Egy 231 fővel végzett vizsgálatban például (96 fő volt a terápiás kutya nélküli kontrollcsoportban és 135 fő a terápiás kutyás kísérleti csoportban) bebizonyosodott, hogy a kísérleti csoportban részt vevők pozitívabban vélekedtek a terápiáról, mint azok, akik a kontrollcsoportban voltak. WESLEY, Martin C.–MINATREA, Neresa B.–WATSON, Joshua C.: Animal-Assisted Therapy in the Treatment of Substance Dependence. *Anthrozoös*, 2009/2, 137–148. (DOI: 10.2752/175303709X434167).

Az állatasszisztált intervenciókkal foglalkozó szakirodalom említést tesz arról, hogy az intervenciók egyik célcsoportja a figyelemhiányos hiperaktivitási zavarban (ADHD) és magatartászavarban szenvedő gyermekek köre, akik nagyobb kockázatnak vannak kitéve az egészséget veszélyeztető magatartásformák, például a dohányzás, valamint az alkohol- és droghasználat szempontjából.⁴⁰

Egy olasz büntetés-végrehajtási intézetben kábítószerfüggő férfi fogvatartottakat vontak be egy kutatásba, amely során hat hónapig kezelték őket. A kutyaasszisztált terápiával kezelt fogvatartottak szociális készségei jelentősen javultak, a szorongás és a depresszió tünetei pedig csökkentek a kontrollcsoportéhoz képest.⁴¹

Az Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Központjában kutatás készült a szerhasználat és az állattartás viszonyáról. A társállattal járó kötelezettségek segítenek a függőségben szenvedők napi rutinjának fenntartásában, és emocionális kötődésre biztosítanak lehetőséget. A *Thorbeck* (2022) által megkérdezett magyar és norvég szakemberek (n = 25) között nézeteltérés volt megfigyelhető abban a tekintetben, hogy a függőségben szenvedők lehetnek-e felelős állattartók.⁴² Arra a kérdésre, hogy ha az állatok segíthetnek a szenvedélybetegeken, pontosan milyen módon teszik ezt, szintén különféle véleményeket kaptunk. A résztvevők közül többen azt választották, hogy az állat segíti az embert a napi rutin megtartásában és felelősségérzetet ad. A felmérésben egy másik lényről való gondoskodás két alkalommal ahhoz kapcsolódott, hogy „legyen valamilyen ok józannak maradni”. A magyar felmérésben az egyik résztvevő azt állította, hogy egy kisállat kimozdíthatja a szenvedélybeteget az önközpontúságból, más a fizikai aktivitás fontosságát emelte ki. Egy másik vélemény szerint a takarítás, etetés, itatás rendje lefoglalja az embert, ami pozitívnak tekinthető. „Az állatokkal való kapcsolat kevésbé bonyolult” – állt a felmérés egy másik válaszában. Mindezzel szemben olyan vélemény is akadt, hogy az állattartás a mindennapi élet problémáit tovább nehezíti a függőségben szenvedők esetében. A kutatásban részt vevő szakemberek 36%-a tapasztalt már állatkínzást foglalkozása körében. A résztvevők közül négyen azt választották, hogy a legtöbb esetben a társállatok elhanyagolását (vagyis mulasztással elkövetett állatkínzást) tapasztalnak. Súlyosabb állatbántalmazási és erőszakos eseteket is ismertetnek a válaszolók a szerhasználat kapcsán. Három esetben például az állattartó ölte meg kedvencét – két esetben úgy, hogy felgyújtotta a házat. Egy válaszadó az állattal folytatott szexuális visszaélésről számolt be, egy másik pedig arról, hogy a páciens megrúgta a kutyáját. Arról is érkezett jelentés, hogy egy személy megverte a kutyáját az utcán, és egy másik pedig alkoholfogyasztásra és kábítószer-fogyasztásra

⁴⁰ O'HAIRE, Marguerite: Companion Animals and Human Health: Benefits, Challenges, and the Road Ahead. *Journal of Veterinary Behavior*, 2010/5, 226–234. (DOI: 10.1016/j.jveb.2010.02.002).

⁴¹ CONTALBRIGO, Laura–DE SANTIS, Marta–TOSON, Marica–MONTANARO, Maria–FARINA, Luca–COSTA, Aldo–NAVA, Felice Alfonso: The Efficacy of Dog Assisted Therapy in Detained Drug Users: A Pilot Study in an Italian Attenuated Custody Institute. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2017/7, 683. (DOI: 10.3390/ijerph14070683).

⁴² A norvég válaszadók 83,3% választotta azt, hogy „igen, de minden eset más”. A magyar válaszadók 53,8%-a válaszolt ugyanígy, 38,5% pedig úgy vélekedett, hogy „inkább nem, de minden eset más”. A magyar felmérésben 1 fő válaszolt azzal, hogy „nem, soha”.

kényszerítette kutyáját, majd bántalmazáshoz folyamodott, amikor a kutya nem volt hajlandó ezt megtenni.⁴³

Számos kutatás bizonyítja, hogy jelentős kapcsolat van az erőszak és a szerhasználat között.⁴⁴ Az alkohol vagy a kábítószer általi befolyásoltság az erőszakos cselekedetekkel, valamint a családon belüli agresszivitással is összefügg.⁴⁵ A tudatmódosító szerek a központi idegrendszerre fejtik ki hatásukat, ami miatt módosul a mechanizmus, és tartós használat után erőszakos viselkedést indukálhat. Taylor (1993) szerint az agresszív viselkedés összefügg az elfogyasztott alkohol mennyiségével.⁴⁶ Gomes (2021) szerint a részegség és az agresszió függ össze legszorosabban az állatokkal szembeni kegyetlen bűncselekményekkel.⁴⁷ Ha egy családban előfordult kábítószer-használat, az sok más mellett felvetheti az állatkínzás és elhanyagolás gyanúját is.⁴⁸ Egy, az Amerikai Egyesült Államokban készített 2018-as felmérés szerint az állatkínzással bűnhalmazatban leggyakrabban elkövetett bűncselekmény a súlyos testi sértés, melyet követ a könnyű testi sértés, illetve a vandalizmus, de a listán ott van 7%-os aránnyal a kábítószerrel való visszaélés is.⁴⁹ Az Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Központjában szakdolgozat készült az állatkínzással együtt előforduló társbűncselekmények körének meghatározására Magyarországon is. Ebből kiderül, hogy sok más személy és vagyon ellen elkövetett bűncselekmény mellett a kábítószer-kereskedelem és -birtoklás is előfordul az állatkínzással halmazatban, vagy az elkövető előéletében.⁵⁰

A túlzott szerhasználat nagy anyagi terhet róhat a függőségben szenvedőre, elszegényedéshez vezethet. Tanulmányok szerint a munkanélküliek nagyobb eséllyel dohányoznak, fogyasztanak kábítószerrel, illetve szenvednek alkohol- és kábítószerfüggőségben. Ezen túlmenően a kábítószer-használat megnehezíti az álláskeresést vagy a munkahely megtartását.⁵¹ Mivel az állattartás jelentős költségekkel bír, nem nehéz belátni annak lehetőségét, hogy a függőségben szenvedő esetleg anyagi forrás hiányában nem képes ellátni állatát megfelelően. Arra is látunk viszont számos

⁴³ THORBECK, Karen Boyle: *Animal Keeping and Abuse In Light of Different Types of Substance Abuse Among Pet Owners. Thesis.* Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Jogi, Elemző- és Módszertani Központ, Budapest, 2022.

⁴⁴ DUKE, Aron A.–OBERLEITNER, Linsay M. S.–SMITH, Kathryn Zumberg–WESTPHAL, Alexander: Alcohol, Drugs, and Violence: A Meta-Analysis. *Psychology of Violence*, 2017/2, 238–249. (DOI: 10.1037/vio0000106).

⁴⁵ GEREVICH József–BÁCSKAI Erika: Erőszak és alkoholfogyasztás a heteroszexuális párkapcsolatokban. *Orvosi Hetilap*, 2006/25, 1171–1177.

⁴⁶ TAYLOR, Stuart P.–CHERMACK, Stephen T.: Alcohol, Drugs and Human Physical Aggression. *Journal of Studies on Alcohol*, 1993/11, 78–88. (DOI: 10.15288/jsas.1993.s11.78).

⁴⁷ GOMES, Laiza–PAIVA, Marcelo Teixeira–LISBOA, Luísa de Oliveira–DE OLIVEIRA, Camila Stefania Fonseca–GARCIA, Rita de Cassia Maria–SOARES, Danielle Ferreira de Magalhães: Diagnosis of Animal Abuse: A Brazilian Study. *Preventive Veterinary Medicine*, 2021/194, 105421. (DOI: 10.1016/j.prevetmed.2021.105421).

⁴⁸ ARKOW, Phil: Recognizing and Responding to Cases of Suspected Animal Cruelty, Abuse, and Neglect: What the Veterinarian Needs to Know. *Veterinary Medicine Research and Reports*, 2015/6, 349–359. (DOI: 10.2147/VMRR.S87198).

⁴⁹ National Incident-Based Reporting System (NIBRS) 2018.

⁵⁰ Szarvas Renáta: *Az állatkínzás előfordulása Magyarországon a kapcsolódó bűncselekmények tükrében. Szakdolgozat.* Állatorvostudományi Egyetem Állatvédelmi Központ, Budapest, 2022.

⁵¹ HENKEL, Dieter: Unemployment and Substance Use: a Review of the Literature (1990-2010). *Current Drug Abuse Reviews*, 2011/1, 4–27. (DOI: 10.2174/1874473711104010004).

példát, hogy az állattartók állataikra még akkor is költenek, amikor már saját magukra sem jut elegendő. Annak ellenére, hogy a szenvedélybetegek hajléktalanná válhatnak, ez nem jelenti azt, hogy mindez feltétlenül negatívan érinti az állatot. Egyes források szerint a hajléktalanok nagyobb kötődést és empátiát mutatnak az állatokkal szemben, mint azok, akiknek biztonságos otthonuk van. A hajléktalan társállattartók az állatok szükségleteit gyakran a sajátjaik elé helyezik.⁵²

A Miskolci Egyetemen végzett 2023-as kutatás szerint egyes drogreprevencióval foglalkozó magyarországi szervezetek szakemberei az állatok terápiás szerepét jelentősnek, de még kiaknázatlannak tartják a függőségben szenvedők rehabilitációját tekintve. Az Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány képviselői⁵³ szerint az állattartás az érintettek életébe rendszert és strukturáltságot is visz. A szakemberek tapasztalatai alapján a lovaterápiák különösen hatékonyak, mivel a lovak intelligensek, és képesek a betegek érzelmi rezdüléseit érzékelni, elősegítve a kommunikációs képességek fejlődését és a nyitottságot a külvilággal szemben. Emellett az intézmény kutyákkal és macskákkal folytatott terápiás foglalkozásai is pozitív visszajelzéseket eredményeztek, többek között az Esztergomi Leánynevelő Intézet és az Aszódi Javítóintézet lakói körében. A „kvázi állattartás” jelensége is megfigyelhető volt, vagyis a függőségben szenvedők a kutyasétáltatás ürügyén kerültk el a szerhasználatból eredő családi konfliktusokat vagy látogatták a kocsmákat. A Megálló Csoport Alapítvány képviselője⁵⁴ hangsúlyozta, hogy az állattartás sokat segíthet a napi rutin kialakításában, ami kritikus jelentőségű a felépülési folyamatban. A kutyás terápiák különösen sikeresek voltak, mivel a résztvevők figyelmét elvonták a belső vívódásaikról, és hozzájárultak a lelki terhek feldolgozásához. Az intézmény kutya-barát hely, ahol a kliensek gyakran bevitték kutyáikat a foglalkozásokra, ami szintén

⁵² CLEARY, Michelle–VISENTIN, Denis–THAPA, Deependra Kaji–WEST, Sancia–RAEBURN, Toby–KORNHABER, Rachel: The Homeless and Their Animal Companions: An Integrative Review. *Administration Policy in Mental Health and Mental Health Service Research*, 2020/6, 47–59. (DOI: 10.1007/s10488-019-00967-6).

⁵³ Az Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány képviseletében vezetőjével, Szabó Gábor mentálhigiénikus és Gurdon Katalin klinikai szakpszichológus közreműködésével készült a kutatás. Az Alapítvány több mint 30 éves múltat tekint vissza. A Nemzeti Népegészségügyi Központ szakmai felügyelete mellett megelőző-felvilágosító szolgáltatás – elterelés – lehetőségét biztosítja Budapesten, a Szent István park 2. szám alatt. Az Alapítvány tevékenységét a következő közhasznú célok megvalósítása érdekében fejti ki: egészség-megőrzés, betegségmegelőzés, gyermek- és ifjúsági érdekképviselet, képességfejlesztés, ismeretterjesztés. Az Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány honlapja: <https://eltereles.com/> (2023. 11. 18.).

⁵⁴ A Megálló Csoport intézményvezető helyettese, Gádorné Wéber Ágnes vett részt a kutatásban. A Megálló Csoport mint a Belvárosi Tanoda Alapítvány munkacsoportja 1997-ben kezdte el a működését. A Megálló 1998-ban nyitotta meg a kapuit Budapesten, a projekt elsősorban azokat a középiskolából kimaradt és rendszeresen kábítószerrel fogyasztó fiatalokat célozta meg, akikről más oktatási intézmények már lemondtak. Az önszervezés elvén és gyakorlata szerint működő terápiás közösség szolgáltatásai és célcsoportja az évek során jelentősen kiszélesedett. Önálló szervezetté Megálló Csoport Alapítvány Szendélybetegekként néven 2005-ben vált. Az Alapítvány önként jelentkező szerhasználat és viselkedési problémákkal, illetve életvezetési és kötődési zavarokkal küzdő fiatal felnőttek és fiatalok számára kínál napi rendszerességű programokat, támogató közösséget, nappali, közösségi, és alacsonyküszöbű ellátás keretében, melyek az érintettek egyéni szükségleteit és igényeit veszik figyelembe. Az engedélyezett férőhelyek száma közösségi ellátásban 40 fő, nappali ellátásban 50 fő, melyből öt fő fejlesztő foglalkoztatásba vonható be mindkét ellátási formából. A folyamatosan változó drogfogyasztási szokások miatt az alacsonyküszöbű szolgáltatást igénybe vevők átlagéletkora csökken. A Megálló Csoport története: https://megallo.org/hu_HU/tortenetunk/ (2023. 01. 09.).

pozitív hatással volt rájuk. Kifejezetten a kliensek állattartási szokásaival nincsenek tisztában a foglalkozást vezetőik, ezek az információk esetlegesen jutnak a tudomásukra. Az intézmény képviselője jelezte, hogy jó ötletnek tartaná, hogy felvegyenek az irányított kérdések közé egy társállatokra irányuló kérdést, különös tekintettel arra, hogy a felelősségvállalással kapcsolatban is sok információ nyerhető ebből a megközelítésből. Azt szokták javasolni, hogy aki frissen kijön a terápiából, kezdje egy növényvel: ha arról képes hosszabb távon megfelelően gondoskodni, akkor jöhet a társállat. Mindkét intézmény képviselője egyetértett abban, hogy az állatokkal való interakció elősegítheti a felelősségvállalás és a rendszeresség kialakulását a függőségben szenvedők életében, ami jelentős előrelépés lehet a felépülés folyamatában.⁵⁵ A kutatásban szereplő legfontosabb megállapításokat táblázatban foglaltuk össze (1. táblázat).

1. táblázat. Az Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány és a Megálló Csoport Alapítvány tapasztalatainak összefoglalása a szerhasználat és az állatok viszonyát illetően

Felvetett kérdés	Az Iránytű Ifjúsági és Mentálhigiénés Alapítvány és a Megálló Csoport Alapítvány válaszai
Volt-e, van-e a szerhasználók részére állat-asszisztált terápia intézményükben?	Volt, kutyák bevonásával. Jelenleg nincs.
Ha volt, hasznosnak ítélték?	Igen.
Tervezik-e, hogy lesz?	Igen.
Vannak-e az állattartásnak pozitív hatásai a függőségben szenvedők mindennapjai, felépülése szempontjából?	Igen (nagy elfogadást tapasztalnak az állatoktól, az állatról gondoskodni kell, kereteket és rendszert teremt a mindennapokban, felelősségvállalásra tanít).
Találkoztak-e a függőségben szenvedők körében állatkínzással, elhanyagolással?	Szándékos állatkínzásról egyik intézményben sem számoltak be. A rendezetlen életvitel mellékhatásaiként viszont előfordultak „gyanús”, vagy elhanyagolásra utaló jelek (például ablakon kiguró kutya esete, sétáltatás helyett kocsmá elé kötött kutya esete).
Az állapotfelmérés része-e a függőségben szenvedők állattartási szokásainak feltérképezése? Irányul-e erre irányított kérdés?	Nem, a függőségben szenvedők állattartói minősége a beszélgetések során, mintegy „véletlenszerűen” szokott kiderülni.

Forrás: Vetter (2023) alapján, saját szerkesztés

Thorbeck (2022) a lovas és a kutyás foglalkozások tapasztalatait a következőképpen foglalta össze: a lovas foglalkozás segít a kliensnek megtanulni, hogyan tudja kontrollálni érzelmeit, és nyugodt módon kommunikálni, egy másik élőlényvel való törődés érzését adja az ügyfélnek, építi a bizalmát és az önbizalmát, méghozzá

⁵⁵ Vetter Szilvia: *Az állatvédelem jogpszichológiai vonatkozásai, különös tekintettel a pszichoaktív szerhasználók állatokhoz fűződő viszonyára. Szakdolgozat.* Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék, Miskolc, 2023.

mindez kevésbé intenzív környezetben, mivel a ló van a fókuszban. A terápiás kutyák barátságosak, intelligensek, könnyen nevelhetőek, és egyedülálló képességgel rendelkeznek a testbeszédünk olvasására, valamint segítenek a különböző érzelmek leküzdésében, és megkönnyítik az emberek közötti társas interakciókat. Segíti az agyat olyan vegyi anyagok felszabadításában, amelyek örömeztetet okoznak, és támogatják a klienst abban, hogy megnyíljon.⁵⁶

4. Következtetések

A szakirodalmi áttekintés alapján kijelenthető, hogy a szerhasználók és az állatok közötti viszonyrendszer egyrészt alulkutatott, másrészt nincsenek kidolgozott protokollok a kérdést illetően. Létezik – egyre bővülő – tudományos szakirodalma az állatasszisztált intervencióknak, a függőségek agresszióval való kapcsolatának és az állatkínzás és az emberek elleni erőszak összefüggéseinek, azonban a szerhasználók és az állatok közötti komplex összefüggéseket nagyon kevesen vizsgálják. Kevés a tudatosság arra vonatkozóan, hogyan lehetne az állattartás pozitív egészségügyi, pszichés hatásait megfelelően alkalmazni a függőségben szenvedők felépülésében. Vannak biztató kezdeményezések, de hiányzik a kérdés rendszerszintű megközelítése a tudományos élet, a szakemberek és az állam oldaláról, a protokollokból, illetve a segítő hivatást végzők képzéséből.

Magyarországon a pszichoaktív szerfogyasztásnak és az állattartásnak is részletes, kidolgozott a jogi háttere, azonban ezek kapcsolódásainak feltérképezése még várat magára. Míg a – nem nagy számú – szakirodalomból inkább az tűnik ki, hogy a függőségben szenvedők milyen agresszív cselekményekre lehetnek hajlamosak, a gyakorlatban dolgozó szakemberek sokkal színesebb képet tárnak elénk a függőségben szenvedők társállatokkal való kapcsolódásáról. Sokan inkább azt a támogató erőt hangsúlyozzák, amelyet a társállat a felépülés során megfelelő fogadókészég és erre való nyitottság esetén képviselni tud.

Mindezek fényében további vizsgálatok javasoltak a témában, és érdemes lenne megfontolni az állatok felhasználásának rendszerszintű, konzekvensebb és tudatosabb integrálását egyes terápiás protokollokba is.

⁵⁶ THORBECK: i. m.